

BILAG 2. TEORI OG METODE

Teori

Vi benytter os af kvalitativ metode. Det hører med til denne metode, at man har gjort rede for egne holdninger og opfattelser af anvendte begreber for at opnå transparens (Dahler-Larsen, 2002, s. 45 og s.80), dvs. at læseren indvies i vejen fra antagelser til resultater og således inviteres indenfor i produktionen og fortolkningen af materialet. Dahler-Larsen afgrænser kvalitativ metode til et niveau, "hvor bestemte undersøgelseslogikker hersker" (Dahler-Larsen, s.25). Det teoretiske fundament er her ikke videnskabsteori, men netop undersøgelseslogik. (Dahler-Larsen s. 24). I det følgende redegør vi ret eksplicit for de valg, vi har truffet undervejs, hvilket også skal tjene gennemskueligheden.

Mål

Undersøgelsens mål er at få viden om, hvilken betydning undervisningen i skolefaget kristendomskundskab, og i særdeleshed undervisningen i kristendom, har for eleverne. "Formålet med projektet "Kristendommen i skolens undervisning" er at fremskaffe viden om kristendommens placering i undervisningen i faget kristendomskundskab. Såfremt det er muligt også at fremskaffe viden om kristendommens placering i skolens liv som sådan. Først og fremmest fokuseres på kristendommen som undervisningsemne i en specifik faglig og tværfaglig sammenhæng med henblik på at skaffe viden om elevernes "udbytte" af denne undervisning og derved viden om denne undervisnings mulige betydning for kristendommens placering i børnenes liv og tilværelsesforståelse. Såfremt det er muligt undersøges også hvorvidt kristendommen er en betydende faktor i skolens samlede kultur og i skolens dannelsesestænkning, og derved i børnenes identitetsdannelse." (Projektformulering 2002.)

Med vores kommentarer kom formålet til at se således ud:

1. Skaffe viden om kristendommens placering i undervisningen i faget kristendomskundskab. Her tænkes på, hvor meget arbejdet med kristendommen i undervisningen fylder i forhold til fagets øvrige indholdsområder, endvidere om, hvorvidt fagets øvrige indholdsområder ses i lyset af kristendommen. Dette søges afdækket ved spørgeskema til lærerne, i interview med lærerne og eleverne.
2. Skaffe viden om kristendommens placering i skolens liv som sådan. Her tænkes på, om og hvordan kristendommen, f.eks. kristne fester, ritualer, kirkegang, sprog, fortællinger og tydning, spiller en rolle i andre fag og i skolens samlede aktiviteter. Dette søges afdækket i spørgeskema til og interview med skolelederen.
3. Skaffe viden om elevernes "udbytte" af denne undervisning og derved viden om denne undervisnings mulige betydning for kristendommens placering i børnenes liv og tilværelsesforståelse.
Dette delmål er det vigtigste at få belyst, og begrebet 'betydning' uddybes i bogens kapitel 1. Denne viden søges afdækket dels i interview med lærerne og dels med eleverne.

4. Afdække hvorvidt kristendommen er en betydende faktor i skolens samlede kultur og i skolens dannelsestænkning, og derved i børnenes identitetsdannelse.

Her tænker vi på, hvordan kristendommen eller kristne "værdier" f.eks. fremtræder i skolens handleplan eller værdigrundlag, men også på hvordan kristendommen eller kristne værdier er formuleret som betydende størrelser i alle skolens fag og aktiviteter, og derved er tænkt som størrelser, der skal få betydning i det samlede "dannelsesrum", som skolen udgør i børnenes liv.

Dette søges afdækket i interview med skoleleder og lærerne.

Undersøgelseskonceptet er bygget op om elevernes udbytte (pkt.3), og dernæst er der søgt efter svar på de øvrige spørgsmål.

Metode

Undersøgelsen forløb over en tre-årig periode.

Første år, 2002-2003, blev brugt på at udarbejde undersøgelsesmateriale og afprøve det på en storkøbenhavnsk skole. Andet år, 2003-2004, foretog vi vore interview på de tre skoler.

Tredje år blev materialet bearbejdet og denne bog skrevet.

Vores arbejdsplads, Frederiksberg Seminarium, bevilgede midler dertil, således at vi i de tre år hver rådede over i alt 872 arbejdstimer til undersøgelsen.

Projektets mål er ikke tabt af syne, men er dog løbende vurderet og revideret, hvilket er en del af definitionen på kvalitativ metode (Dahler-Larsen, 2002, s. 25-26). Interviewpraksis er løbende blevet korrigeret i f. t. erfaringer med allerede foretagne interview.

Undersøgelsesfeltet er afpasset til den tid, der var til rådighed og den rakte ikke til en ønskelig landsdækkende undersøgelse. En undersøgelse af tre skoler har en begrænset repræsentativitet. Men undersøgelsen har fået fat i væsentlige træk og problemstillinger, der kan udfordre og vække debat.

Vi har i undersøgelsen ikke fundet fakta, der strider mod, hvad vi i øvrigt ved om kristendomsundervisningen i Danmark.

Valg af skoler og interviewpersoner

De tre skoler er alle beliggende på Sjælland. Dette blev valgt udelukkende af hensyn til projektets sparsomme ressourcer, som ikke levede mulighed for rejse og ophold udenfor Sjælland. Skolerne er beliggende i hhv. udkanten af Københavns Kommune, i en forholdsvis ung kommune i Københavns Amt og i en landkommune i Roskilde Amt. Skolernes karakteristika fremgår af beskrivelserne i kapitel 2.

Skolerne ligger i tre forskellige sociale og geografiske miljøer. På skolerne havde vi allerede nogle kontaktpersoner, som ville være velvilligt indstillede til at blive "forstyrret" af os.

Kontaktpersoner (hhv. en lærer og to skoleledere) blev bedt om at udpege tre lærere på hhv. 3., 6. og 9. klassetrin, som kunne tænkes at have lyst til at deltage i projektet. Det er ikke nødvendigvis skolens kristendomsfaglige spydspidser eller lærere, som var særlig optagede af det religiøse eller spirituelle i egen hverdag, der er udpeget, men blot lærere, som kunne have lyst til at deltage i projektet. Både skoleleder og lærere blev herefter grundigt informeret om projektet pr. brev og telefon.

Fokus er på 3., 6. og 9.klasse, da det er de tre klassetrin, der er formuleret trinmål for i fagets bestemmelser. (Faghæfte 3. Kristendomskundskab. 2004.) Det er ikke ønsket at vurdere klassernes arbejde med kristendomsfaget i forhold til trinmålene. Men da det er en inddeling, der vil blive indarbejdet grundigt i årene fremefter, når Fælles Mål gradvist slår mere igennem, er det fornuftigt at arbejde med.

Der blev udvalgt fire drenge og fire piger fra hvert klassetrin til interviewgrupper. Drengene og pigerne blev interviewet hver for sig ud fra en erfaring fra pilotprojektet om, at eleverne ville kunne tale mere frit, når "det andet køn" ikke var til stede.

Interviewene er foretaget med elevgrupper frem for enkelte elever, fordi en dialog eleverne imellem ville give relevante oplysninger, man ikke kunne få ved at interviewe eleverne enkeltvis.

Pilotprojektet bekræftede denne interviewmetode, og den blev gennemført i alle interviewene.

Elevernes lærer udvalgte eleverne, så den konkrete udvælgelse var udenfor vores kontrol, da lærerne ud fra deres indgående kendskab til eleverne præcist kunne sammensætte en gruppe, som både var repræsentative for klassens drenge hhv. piger og repræsentative for klassen som sådan. Vi ønskede ikke de fire dygtigste drenge eller piger, og ikke de fire med det mest "religiøse" hjem, men netop fire elever, som tilsammen viste bredden, højden og dybden i klassen. Det er vores absolutte oplevelse, at de elevgrupper, vi talte med, var valgte som repræsentanter for klasserne.

Selve interviewene

Kvantitativ og kvalitativ undersøgelse er forskellige og giver mulighed for svar på forskellige typer spørgsmål. I en kombination kan de to typer fungere rigtigt godt, men med de ressourcer, der var til rådighed, måtte der vælges.

Af ressourcemæssige årsager blev der ikke lavet en spørgeskemaundersøgelse til eleverne. Ulempen ved spørgeskemaundersøgelser er desuden, at man får viden om, hvorvidt eleverne ville kunne reproducere en viden, som man har defineret på forhånd.

Samtalen eller interviewet rummer en fare for, at interviewet ikke kommer til at berøre det for undersøgelsen væsentlige, men blot bliver en interessant samtale.

Den betydning, undervisningen har for eleverne, belyses bedst i interviewformen, hvor interviewererne kan være aktivt lyttende og spørge uddybende til elevernes formuleringer. I gruppen kan eleverne ved at lytte til hinanden og samtale om hinandens udsagn komme tættere på formuleringer af det, der ellers er svært at nå frem til alene med en blyant og et papir, hvor der måske blot skal sættes et kryds blandt tre mulige.

Foruden eleverne blev læreren, skolelederen og bibliotekaren interviewet. Læreren blev interviewet som den ansvarlige for undervisningen for at få viden om lærerens overvejelser om, hvad elevernes udbytte af undervisningen burde være.

Skoleinspektøren blev interviewet som den ansvarlige for lærerens muligheder og skolens undervisningspolitik for at få viden om de formelle rammer om faget, bl.a. materialesituationen og om skoleledelsens holdning til faget. Både lærere og skoleledere udfyldte forud for interviewene med dem et spørgeskema for at opnå viden af mere faktuel art. (Se bilag 3:

Undersøgelsesmateriale.)

Endelig blev bibliotekaren interviewet som den ansvarlige for skolens materialer og en vigtig støttefunktion for lærerne for at få en konkret viden om, hvilke muligheder lærerne har for at få undervisningsmaterialer til undervisningen i faget.

Personer, der ikke blev interviewet var forældre, skolebestyrelse, kommunale skolepolitikere og forvaltningsfolk og undervisningsministerium; alle, som også har indflydelse på de muligheder, kristendomsfaget har. Men de valgte interviewpersoner har tilsammen givet tilstrækkeligt med oplysninger til en beskrivelse af det centrale læringsrum, som eleverne møder faget kristendomskundskab i, og det læringsrum, der får betydning for elevernes læring og dannelse. Det er vigtigt at understrege, at vi ikke med denne undersøgelse vil eller kan vurdere, om den undervisning, vi har fået indblik i, er god eller dårlig. Intentionen fra projektets start og til dets afslutning er at indsamle og formidle viden om skolens kristendomsundervisning og dele af elevernes udbytte deraf.

Undersøgelsesmateriale (bilag 3) udgøres af en såkaldt "interviewguide", der indeholder en stribe spørgsmål til både skoleledere, lærere og elever; spørgsmålene er ikke fulgt slavisk. Det viste sig hurtigt at være umuligt, da interviewteknikken hurtigt udviklede sig til en koncentration om få, centrale temaer.

Som et led i respondentvalidering er skoleledere og lærere på de tre skoler blevet bedt om at læse og kommentere beskrivelserne af deres skoler og sammenfatningerne af interviewene. (Dahler-Larsen, 2002, s. 77). En respondentvalidering kan rumme den fare, at "aktørerne ikke altid (vil) stå ved det, de har sagt" (Dahler-Larsen, 2002, s. 77). Men vi er ikke ude på at "afsløre" noget om skolerne. Det har været vigtigt at være solidariske med de interviewede lærere og skoleledere. Dels var det en forudsætning for, at et interview overhovedet kunne lykkes, og dels fordi vi meget gerne vil i dialog med skolerne om resultaterne af vores undersøgelse.

Litteratur

Dahler-Larsen, Peter (2002): At fremstille kvalitative data. Odense Universitetsforlag.
Faghæfte 3. Kristendomskundskab (2004). Fælles Mål. Undervisningsministeriet.

September 2005